

8. Гаухман Л. Д. Борьба с насильственными посягательствами / Л. Д. Гаухман. – М. : Юрид. лит., 1969. – 120 с.
9. Панов Н. И. Квалификация насильственных преступлений : учеб. пособие / Н. И. Панов. – Харьков : Юрид. ин-т, 1986. – 54 с.
10. Сташис В. В. Преступления против личности в УК УССР и судебной практике / В. В. Сташис, М. И. Бажанов. – Изд. 2-е, испр. и дополн. – Харьков : «Вища школа», 1987. – 216 с.
11. Кузнецова Н. Ф. Значение преступных последствий для уголовной ответственности / Н. Ф. Кузнецова. – М. : Госюриздат, 1958. – 220 с.
12. Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи : постанова Пленуму Верховного Суду України від 7 лют. 2003 р. № 2 // Вісник Верховного Суду України. – 2003. – № 1. – С. 37–42.
13. Кругликов Л. Л. Способ совершения преступления (вопросы теории) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 715 «Уголовное право и уголовный процесс» / Кругликов Лев Леонидович. – Свердловск, 1971. – 18 с.
14. Сердюк Л. В. Психическое насилье как предмет уголовно-правовой оценки следователем : учеб. пособие / Л. В. Сердюк. – Волгоград : ВСШ МВД СССР, 1981. – 62 с.
15. Гаухман Л. Д. Насилие как средство совершения преступления / Л. Д. Гаухман. – М. : Юрид. лит., 1974. – 167 с.
16. Про судову практику у справах про злочини проти власності: постанова Пленуму Верховного Суду України від 6 листопада 2009 р. № 10 // Збірник постанов Пленуму Верховного Суду України у кримінальних справах: 1963–2009 рр. – Вид. 6-те, зі змін. та допов. – Х. : Одиссей, 2010. – С. 129–142.

УДК 343.352.7

ОБЪЕКТИВНА СТОРОНА ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТАТТЕЮ 350 КК УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ

Головін Д.В.,
аспірант кафедри кримінального права, кримінального процесу та криміналістики
ДВНЗ «Одеський національний університет імені І.І. Мечникова»

Стаття присвячена дослідженню об'єктивної сторони злочину, передбаченого статтею 350 КК України. Здійснено огляд сучасних проблем визначення погрози як елементу об'єктивної сторони цього злочину. Робиться висновок про необхідність удосконалення кримінального законодавства України.

Ключові слова: кримінальне право, об'єктивна сторона, погроза або насильство щодо службової особи чи громадянина, який винює громадський обов'язок.

Golovin D.V. / ОБЪЕКТИВНАЯ СТОРОНА ПРЕСТУПЛЕНИЯ, ПРЕДУСМОТРЕННОГО СТАТЬЕЙ 350 УК УКРАИНЫ: ПРОБЛЕМНЫЕ ВОПРОСЫ / Одесский национальный университет им. И. И. Мечникова, Украина

Статья посвящена исследованию объективной стороны преступления, предусмотренного статьей 350 УК Украины. Осуществлен обзор современных проблем определения угрозы как элемента объективной стороны этого преступления. Делается вывод о необходимости усовершенствования уголовного законодательства Украины.

Ключевые слова: уголовное право, объективная сторона, угроза или насилье относительно служебного лица или гражданина, который исполняет общественный долг.

Golovin D.V. / THE OBJECTIVE PARTY OF THE CRIME PROVIDED BY CLAUSE 350 OF CRIMINAL CODE OF THE UKRAINE: PROBLEM QUESTIONS / Odessa national university named after I. I. Mechnikov, Ukraine

The clause is devoted research of the objective party of the crime provided by item 350 of Criminal Code of the Ukraine. The review of modern problems of determination of threat as element of the objective party of this crime is performed. The conclusion about necessity of improvement of the penal legislation of Ukraine becomes. So, the domestic legislator has definitely limited possibilities of a right protection of the office person or the citizen which performs a public debt in comparison with other persons who are under special legal protection of the state. At a general formulation of threat by destruction or damage of property of such persons, concerning victims in item 350 of criminal code of the Ukraine the legislator in this rate resorts to instructions only on threat of destruction or damage of property by method dangerous to other persons. Bases of such restriction the legislator, scientists-experts in no way do not speak. We consider such situation unacceptable, therefore we offer instructions on such character of destruction or property damage at threat concerning victims in a crime provided by item 350 of criminal code of the Ukraine from this rate to remove. In our opinion, it will provide possibility of equivalent provision of protection of life and health of all categories of persons which are under special legal protection of the state.

Key words: criminal law, objective party, threat or violence concerning the office person or the citizen which performs a public debt.

Одним із важливих елементів складу будь-якого злочину є його об'єктивна сторона, тому що без неї не може бути посягання на об'єкт злочину. Об'єктивна сторона, являючись одним із чотирьох елементів складу злочину, завжди характеризує зовнішню сторону будь-якого злочинного діяння. Ознаки об'єктивної сторони звичайно найбільш повно відображаються в диспозиції кримінально-правової норми.

Частина 1 ст. 350 КК України з об'єктивної сторони виражається у погрозі вбивством, заподіянням тяжких тілесних ушкоджень або знищенням чи пошкодженням майна загальнонебезпечним способом щодо службової особи чи її близьких або щодо громадянина, який виконує громадський обов'язок.

Метою статті є розкриття проблеми ознак об'єктивної сторони досліджуваного злочину з урахуванням сучасних досягнень кримінально-правової науки.

Різні аспекти проблеми кримінально-правової охорони службової особи чи громадянина, який виконує громадський обов'язок досліджувались вітчизняними фахівцями, зокрема П. П. Андрушком, В. О. Навроцьким, В. І. Осадчим, М. І. Пановим, В. В. Сташисом, Є. Л. Стрельцовим, М. І. Хавронюком, С. С. Яценком та іншими. Незважаючи на те, що праці представлених авторів мають велике наукове та практичне значення, залишається багато невирішених питань стосовно оптимізації відповідальності за погрозу або насильство щодо службової особи чи громадянина, який виконує громадський обов'язок.

У юридичній літературі існує безліч визначень понять «пошкодження» і «знищення». Так, вчений-правознавець, І. Г. Поплавський, під умисним знищенням розуміє руйнування, ліквідацію, винищення й інші дії, що приводять до повного припинення існування об'єкта. Відносно цього визначення виникає питання: чи має вчений на увазі повне

припинення існування об'єкта як предмета матеріального світу, або ж припинення існування його як об'єкта певного призначення. Під умисним пошкодженням розуміється часткове завдання збитків окремим елементам об'єкта, вилучення його окремих елементів та інші дії, здатні завдати шкоди об'єкту [1, с. 613].

Правник В. А. Ломако вважає, що знищення предметів злочину призводить до їх повної непридатності, але ніяких пояснень поняття повної непридатності не дає. Пошкодження В. А. Ломако розуміє як заподіяння зазначеним предметам таких пошкоджень, за яких вони не втрачають основних своїх властивостей, але дещо знижується їх цінність і тому вимагають незначного ремонту [2, с. 338].

Вчений І. О. Зінченко вважає, що під пошкодженням слід розуміти приведення майна в часткову непридатність, тобто якщо зберігається можливість її відновлення. Знищення передбачає приведення майна до повної непридатності, внаслідок чого воно або перестає існувати, або повністю втрачає можливість бути відновленим. Способи знищення можуть бути будь-якими (механічними, фізичними, хімічними тощо) і на кваліфікацію злочину не впливають [3, с. 142].

Професор В. О. Навроцький вважає, що знищення – це приведення об'єкта до такого стану, коли неможливо його відновити, повністю втрачається його цінність. А пошкодження, на думку вченого, це зниження цінності об'єкта [4, с. 700].

Аналогічні визначення приводять автори підручника «Кримінальне право України. Особлива частина» під редакцією М. І. Мельника, В. А. Клименка [5, с. 383].

Із існуючих визначень українських фахівців-юристів нам здається найбільш вдалим термін, що пропонується професором М. І. Мельником. Пошкодження майна визнається вченим як погіршення якості, зменшення цінності речі або доведення речі на якийсь час у непридатний за її цільовим призначенням стан. Знищення майна – як доведення майна до повної непридатності щодо його цільового призначення. Внаслідок знищення майно перестає існувати або повністю втрачає свою цінність. Професор М. І. Мельник зауважує, що у випадках, коли для вирішення питання про те, чи втрачено внаслідок вчиненого діяння можливість використання майна за цільовим призначенням або наскільки зменшилась його цінність, потрібні спеціальні знання, необхідно призначати відповідну експертизу [6, с. 499].

Дуже цікавими є дефініції запропоновані російськими авторами. Так, професор А. Е. Жалинський визначає знищення як руйнування, ліквідацію, винищення та інші дії, що приводять до повного припинення існуючого об'єкта, зокрема, підпал, вибух або інший вплив із числа механічних руйнувань; під пошкодженням – зміну стану об'єкта, який захищається, що приводить до неповної втрати його цільовості або інших властивостей [7, с. 603].

Професор О. І. Рарог під знищенням розуміє такий зовнішній вплив на матеріальні предмети, у результаті якого вони припиняють своє фізичне існування або приводяться у повну непридатність для використання за цільовим призначенням. Знищення може полягати у повному винищенні майна шляхом спалення, розчинення в кислоті, руйнування тощо, або означати перетворення в такий стан, коли воно повністю втрачає свою якісну визначеність і корисні властивості. Особливість знищення полягає в тому, що майно не може бути відновлено шляхом ремонту або реставрації. Під пошкодженням розуміється така зміна властивостей майна, при якій істотно погіршується його стан, втрачається значна частина корисних властивостей і воно стає частково або повністю непридатним для використання. На відміну від знищення, що означає невідому втрату майна, пошкодження означає лише якісне погіршення предмета, що може бути усунуто шляхом реставрації, ремонту тощо [7, с. 384].

Професор О. М. Ігнатов визначає знищення як повну загибель відповідного об'єкта, наприклад, вибух об'єкта, його спалення тощо. У цих випадках об'єкт не може бути відремонтований, реставрований. Пошкодження – це часткове псування, при якому первісний стан може бути відновлено шляхом ремонту чи реставраційних робіт [8, с. 607].

Російський вчений В. В. Сверчков розуміє під знищенням приведення матеріальних цінностей у стан, коли вони повністю втрачають свою економічну цінність і не можуть бути використані за призначенням. При пошкодженні майна заподіюється шкода, що істотно знижує його економічну цінність і тягне часткову втрату його споживчих властивостей. Однак, пошкоджені предмети можуть бути відновлені і знову використовуватися за призначенням. При цьому знижуються цінність і якість майна [9, с. 537].

Проаналізувавши наведені варіанти тлумачення термінів «знищення» та «пошкодження», що застосовуються у ст. 350 КК України, ми дійшли висновку, що основними і загальними ознаками злочинного впливу на майно службової особи чи її близьких або щодо громадянина, який виконує громадський обов'язок є: втрата ним ціннісних властивостей, обмеження його використання за призначенням, можливість відновлення. Спосіб впливу на майно службової особи чи її близьких або щодо громадянина, який виконує громадський обов'язок може бути будь-яким (механічним, фізичним, хімічним тощо) і на кваліфікацію не впливає.

Під вчиненням злочину загальнонебезпечним способом сучасні вітчизняні науковці розуміють будь-який спосіб вчинення злочину, внаслідок якого створюється небезпека життю чи здоров'ю багатьох людей, заподіяння шкоди багатьом матеріальним об'єктам тощо, зокрема: вибух, підпал, організація катастрофи, зараження чи отруєння водою, затоплення, використання автоматичних пристроїв, помещення у воду дроту високовольтної лінії електропередач чи інша форма використання електричного струму, використання газу тощо [10, с. 170].

Під вибухом вчені звичайно розуміють процес вивільнення великої кількості енергії в обмеженому об'ємі за короткий проміжок часу. В техніці розрізняють різні види вибухів: хімічний (моментальне згорання газів, пилу, волокноподібних, вибухових та інших речовин); електричний (потужні електричні розряди); тепловий (виділення енергії перегрітої пари); кінетичний (виділення енергії при зіткненні предметів); пружного стиснення (наприклад, балонів із стисненим газом) та інші [10, с. 843].

Що стосується підпалу, то у науковій кримінально-правовій літературі під ним розуміється свідоме викликання пожежі шляхом застосування джерела вогню до певних об'єктів [10, с. 264].

Український дослідник М. Ю. Бузинарський умовно поділяє підпали за способами вчинення на п'ять основних груп [11, с. 7].

До першої групи належать підпали, що здійснюються без спеціальної підготовки, при звичайному для конкретних умов зосередження легкогорючих або легкозаймистих матеріалів, що не вимагають значного вогневого імпульсу для запалення (наприклад, у місцях збереження сіна, концентрації сухою тощо). У таких випадках їм властиві такі особливості: по-перше, між підпалом і виявленням пожежі, як правило, проходить мало часу, через активний процес горіння легкозаймистих речовин або матеріалів; по-друге, ознаки вогнища (або вогнищ) пожежі можуть не зберегтися. Тому цю групу підпалів характеризує, здебільшого, необережне поводження з вогнем та потрапляння на об'єкт як джерела запалювання іскор від розпалених поблизу багатьох.

Підпали другої групи характеризуються застосуванням допоміжних горючих матеріалів чи речовин, зібраних на місці підпалу або принесених із собою, для гаранто-

ваного запалення об'єкта. Такий спосіб підпалів є найбільше поширеним. Його особливості характеризується використанням легкозаймистих речовин на початковій стадії горіння, що може супроводжуватися специфічними ознаками (характер диму, полум'я тощо).

Підпали третьої групи вчиняються з використанням спеціальних, заздалегідь приготовлених запальних пристроїв, розрахованих на маскування злочинних дій і на певний час займання. Це означає, що пожежа могла виникнути через значний час після встановлення пристроїв для підпалу; вони можуть бути встановлені в період, який виключає необхідність таємно проникати до місця підпалу.

Підпали четвертої групи вчиняються шляхом спеціального створення умов для виникнення пожежі, що імітують необережність або ненавмисне порушення правил пожежної безпеки. До такого способу підпалу частіше вдаються особи, добре знайомі з обстановкою, бо працюють на об'єкті чи в приміщеннях, де виникла пожежа.

До п'ятої групи належать підпали, вчинені такими способами та за таких умов, що характерні для всіх або для частини зазначених вище груп підпалів [11, с. 7-9].

Під іншим загальнонебезпечним способом, на нашу думку, розуміється будь-який інший, крім вибуху, підпалу, спосіб знищення або пошкодження майна службової особи чи її близьких або щодо громадянина, який виконує громадський обов'язок, внаслідок якого створюється небезпека життю чи здоров'ю багатьох людей, заподіяння шкоди багатьом матеріальним об'єктам тощо. На думку українського правознавця, професора М. І. Хавронюка, загальнонебезпечний спосіб знищення чи пошкодження будь-якого майна визначається з урахуванням факту створення небезпеки для життя чи здоров'я громадян, властивостей майна, якому заподіюється шкода, засобів знищення чи пошкодження, місця вчинення діяння [10, с. 170].

Але, треба відмітити, що спостерігається певна тенденція у викладенні законодавчого матеріалу у нормах КК України, які регулюють відповідальність за погрозу або насильство щодо певних категорій осіб, що знаходяться під особливим кримінально-правовим захистом держави. В статтях 345 КК України «Погроза або насильство щодо працівника правоохоронного органу», 346 КК України «Погроза або насильство щодо державного чи громад-

ського діяча», 377 КК України «Погроза або насильство щодо судді, народного засідателя чи присяжного», 398 КК України «Погроза або насильство щодо захисника чи представника особи», 405 КК України «Погроза або насильство щодо начальника» присутні положення про погрозу, в тому числі, й знищенням чи пошкодженням майна, але ні в одній з представлених норм немає такої обмежувачої ознаки цих діянь як вчинення загальнонебезпечним способом, що ми спостерігаємо у ч. 1 ст. 350 КК України.

Більш того, у статтях, які встановлюють кримінальну відповідальність за власне знищення чи пошкодження майна вказаних вище осіб (ст.ст. 352 КК України «Умисне знищення або пошкодження майна службової особи чи громадянина, який виконує громадський обов'язок», 378 КК України «Умисне знищення або пошкодження майна судді, народного засідателя чи присяжного», 399 КК України «Умисне знищення або пошкодження майна захисника чи представника особи») така обставина як знищення або пошкодження майна загальнонебезпечним способом внесена в частину другу цих статей, тобто є обставиною кваліфікуючою.

Вказане дає можливість стверджувати, що вітчизняний законодавець певним чином обмежив можливості кримінально-правової охорони службової особи чи громадянина, який виконує громадський обов'язок у зрівнянні з іншими особами, що знаходяться під особливим кримінально-правовим захистом держави. При загальному формулюванні погрози шляхом знищення чи пошкодження майна що таких осіб, відносно потерпілих у ст. 350 КК України законодавець у цій нормі вдається до вказівки лише на погрозу знищення чи пошкодження майна загальнонебезпечним способом. Підстави такого обмеження ні законодавцем, ні вченими-фахівцями кримінально-правового напрямку ніяким чином не пояснюються. Ми вважаємо таку ситуацію неприйнятною, тому пропонуємо вказівку на загальнонебезпечний характер знищення чи пошкодження майна при погрозі щодо потерпілих у злочині, передбаченому ст. 350 КК України, з цієї норми вилучити. На нашу думку, це надасть правозастосовувачам можливість одноманітного, рівнозначного забезпечення охорони життя і здоров'я усіх категорій осіб, які знаходяться під особливим кримінально-правовим захистом держави.

ЛІТЕРАТУРА

1. Уголовный кодекс Украины. Комментарий / [Бабий А. П., Гончар Т. А., Загика А. В. и др.]; Под ред. Ю. А. Кармазина и Е. Л. Стрельцова. – [Издание второе]. – Х. : ООО «Одиссей», 2002. – 960 с.
2. Кримінальне право України. Особлива частина / [М. І. Бажанов, В. В. Сташис, І. О. Зінченко та ін.]; За ред. професорів М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – Київ-Харків : Юрінком-Інтер – Право, 2001. – 496 с.
3. Кримінальне право України : Особлива частина: підручник / [Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін.]; за ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – [4-те вид., переробл. і допов.]. – Х. : Право, 2010. – 608 с.
4. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / [Бойко А. М., Брич Л. П., Гришук В. К. та ін.]; за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. – [3-тє вид., переробл. та доповн.]. – К. : Атіка, 2005. – 1064 с.
5. Кримінальне право України. Особлива частина : Підручник / [Ю. В. Александров, О. О. Дудоров, В. А. Клименко та ін.]; За ред. М. І. Мельника, В. А. Клименка – К. : Юридична думка, 2004. – 656 с.
6. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / [Бойко А. М., Брич Л. П., Гришук В. К. та ін.]; за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. – [4-тє вид., переробл. та доповн.]. – К. : Атіка, 2007. – 1184 с.
7. Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации / Под общ. ред. Ю. И. Скуратова и В. М. Лебедева. – М. : Издательская группа ИНФРА-М-НОРМА, 2000. – 874 с.
8. Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации / Под общ. доктора юрид. наук. Председателя Верховного Суда РФ В. М. Лебедева. – [3-е изд., перераб. и доп.]. – М. : Норма, 2005. – 896 с.
9. Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации / Отв. ред. А. А. Чекалин, под ред. В. Т. Томина, В. В. Сверчкова. – М., 2007. – 845 с.
10. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / [Бойко А. М., Брич Л. П., Гришук В. К. та ін.]; за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. – [7-ме вид., переробл. та доповн.]. – К. : Юридична думка, 2010. – 1288 с.
11. Бузинарський М. Ю. Способи вчинення умисного знищення майна шляхом підпалу з метою приховання інших злочинів / М. Ю. Бузинарський // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2009. – № 3. – С. 1–10.